

Vísitandi sjálfsskaðar. Sjálfsvígstilraunir

Brynjólfur
Ingvarsson

Það gengur hægt að leysa sumar lífsgátur og skilningur okkar á mörgum furðufyrirbrigðum mannlífsins er enn á fremur lágu stigi þrátt fyrir allar rannsóknir og merkilegar niðurstöður vísindanna. Stundum getur maður orðið óþolinmóður þegar svör við síendurteknum spurningum kynslóðanna láta bíða eftir sér. Yfirburðamenn á ýmsum sviðum hafa fyrir löngu komið orðum að lykilatriðum eins og heimspekingurinn Søren Kierkegaard um kvíða í bókinni *Begrebet Angest* 1844, félagsvísindamaðurinn Émile Durkheim um sjálfsvíg (*Le suicide* 1897) og geðlæknirinn Erwin Stengel um sjálfsvígstilraunir í bókinni *Suicide & Attempted Suicide* 1964. Sá síðastnefndi kemur einkum við sögu í þessari umfjöllun vegna forngöngu hans um rannsóknir á sínu sviði.

Hugtakið vísitandi sjálfsskaði er vandræðalegt við fyrstu sýn því að það getur þýtt bókstaflega allt frá sjálfsvígi til reykinga og ofáts. Allt frá augljósi fyrirætlun um að stytta sér aldur með einum verknaði og yfir í að ástunda óheilbrigða lífnaðarhætti um langan tíma. Frá því sem enskumælandi menn nefna intentional self-destructive act og yfir í deliberate self-harm. Það hefur samt orðið að samkomulagi að nota það við vísindarannsóknir og þrengja merkinguna þegar um fjölsetrarannsóknir er að ræða. Allt frá því að athygli fór að beinast að sjálfsvígstilraunum (suicidal attempts) upp úr miðri síðustu öld hafa vísindamenn komist nær því að verða einhuga um skilgreiningar á rannsóknarverkefnum á þessu sviði. Með þeim alfyrstu til að gefa tóninn var Stengel (1) í bók sinni, en þar segir svo:

A suicidal act (attempt) is any deliberate act of self-damage which the person committing the act could not be sure to survive. Clinicians as well as lay persons ought to regard all cases of potentially dangerous self-poisoning or self-inflicted injury as suicidal acts whatever the victim's explanation, unless there is clear evidence to the contrary. "Potentially dangerous" means in this context: believed by the "attempter" possibly to endanger life. For instance, if a person who is ignorant of the effects of drugs takes double or three times the prescribed dose, this might have to be regarded as a suicidal attempt because in taking that overdose the person took a risk that may have proved fatal ...

Þessi skilgreining hefur staðist með nokkrum lagfæringum í 40 ár. Það liggur í augum uppi að álitamál verða sífellt á vegi rannsakernda og vísindaleg úrvinnsla á allt undir nákvæmri samstillingu milli landa og svæða, sem tryggð er með samræmdum vinnureglum.

Út er komin bókinn „*Suicidal Behaviour in Europe – Results from the WHO/Euro Multicentre Study on Suicidal Behaviour*“ (2). Ritsstjórar eru Armin

Schmidtke, Unni Bille-Brahe, Diego DeLeo og Ad Kerkhof, sem öll eru meðal þekktustu fræðimanna heims á sviði sjálfsvígsfræða. Inngang skrifar Nils Retterstøl, prófessor emeritus í Noregi og fyrrverandi forseti IASP (1989-1991). Hann undirstrikar þýðingu Evrópusamstarfsins sem hófst 1989 og hefur þegar skilað veigamiklum rannsóknaniðurstöðum. Hann bendir á að skráning *sjálfsvíga* hófst í löndum Evrópu fyrir 200 árum og jafnvel fyrr á stöku stað, en *sjálfsvígstilraunir* hafi hvergi verið skráðar á landsvísu. Skráning þeirra miðast því fremur við landsvæði en lönd.

Evrópusamstarf um rannsóknir á vísitandi sjálfssköðum hefur dafnað og vaxið jafnt og þétt undanfarna tvo áratugi. Eins og skýrt var frá í grein í marshefti Læknablaðsins hafa borgir um alla Evrópu safnað saman upplýsingum um sjálfsvíg og sjálfsvígstilraunir í einn stað, Würzburg í Þýskalandi, þar sem prófessor Armin Schmidtke og samstarfsfólk hans sér um úrvinnslu gagna. Sá hluti rannsóknanna sem beinist að sjálfsvígstilraunum heitir The WHO/EURO Multicentre Study on Attempted Suicide frá því að þátttakendur urðu sammála um þessa nafngift 1994, en áður þekktust önnur heiti. Nafnbreytingarnar gefa fyrst og fremst til kynna þróun skilgreininga og afmarkana við að tryggja sambærilega gagnasöfnun frá öllum borgunum. Ætlunin er að fylgja þessum fyrri áfanga gagnavinnslunnar eftir með öðrum áfanga með aðalbækistöð í Óðinsvæum, Danmörk, þar sem áhersla verður lögð á rannsóknir á endurteknum sjálfsvígstilraunum.

Orðalagsbreytingar undanfarinna ára hafa tafið vinnuna. Heitið parasuicidium var innleitt 1969 (Kreitman) og Evrópusamstarfið byggði í fyrstu á skilgreiningu parasuicidiums 1986:

... an act with non-fatal outcome in which an individual deliberately initiates a non-habitual behaviour that, without interventions from others, will cause self-harm, or deliberately ingests a substance in excess of the prescribed or generally recognized therapeutic dosage, and which is aimed at realizing changes which the subject desired via the actual or expected physical consequences.

Þessi skilgreining felur í sér að atvik teljast með þó að tilgangur verknaðar hafi verið að kalla á hjálp en ekki deyja og gildir einu þó að gripið sé inn í atburðarás og hættu afstýrt áður en skaði skeður. Sjálfsskaði af óvitaskap telst hins vegar ekki með. (Ofurölvi einstaklingar, þroskaheftir, alvarlega heilablaðir og

Höfundur er geðlæknir við Fjórðungssjúkrahúsið á Akureyri.

fleiri.) Heitið parasuicidium var lagt niður á þessum rannsóknarvettvangi 1994 og hefur ekki verið tekið upp aftur.

Langflestar Evrópuþjóðir auk Tyrklands og Ísraels eiga fulltrúa í þessari rannsókn. Samkvæmt áður nefndri bók eru tölur tilbúnar frá 27 borgum í 19 löndum. Þær sýna tvö tímabil, 1989-1993 og 1995-1999, með 22.672 sjálfsvígðingum hjá 17.486 einstaklingum fyrri fimm árin, en 19.727 hjá 13.427 einstaklingum síðari fimm árin. Þetta er talið umfangsmesta gagnasafn sinnar tegundar í heiminum. Þátttökuborgir byrjuðu ekki allar á sama tíma og því segir munurinn á þessum tveimur tímabilum ekkert um breytingar á tíðni sjálfsvígðinga í Evrópu almennt. Það er enn verið að fínstilla strengina og nýjar borgir eru enn að bætast við og fleiri boðnar velkomnar til þátttöku. Norðurlönd og Miðevrópa hafa greinilega verið í forystu lengst af og nú vantar aðeins Portúgal, Ísland og fáein Austurevrópulönd til að öll lönd álfunnar taki þátt. Athyglisvert er að höfuðborgir landanna eru í miklum minnihluta, Stokkhólmur, Helsinki, Tallinn, Riga, Vilnius, Kiev, Bern, Aþena, Ankara. Hinar borgirnar eru ekki höfuðborgir landa sinna.

Fjórðungssjúkrahúsið á Akureyri (FSA) hefur sýnt þessum málum áhuga á seinni árum og rannsóknarteymi heimamanna tók saman yfirlit yfir skráðar sjálfsvígðingir 1985-2002 fyrir norræna geðlæknaþingið í Reykjavík 2003. Ennfremur sendi FSA tvo fulltrúa á heimsþing IASP (Alþjóðleg samtök um sjálfsvígðingforvarnir) í Stokkhólmi í fyrri og aftur á Evrópuþing (EASP) í Kaupmannahöfn í ágúst sl. Undirritaður geðlæknir fór í bæði skiptin og sannfærðist um nauðsyn þess að athuga það í fullri alvöru hvort Akureyri eigi að koma sér á kortið og óska eftir samstarfi og þátttöku í WHO/Euro Multicentre Study on Attempted Suicide. Mjög líklega þarf sérstaka heimild til að safna gögnum áfram um fyrirsjáanlega framtíð, til dæmis næstu fimm árin, sem nota mætti bæði til að skipuleggja rannsóknir um eftirfylgd skjólstæðinga hér nærsvæðis og ekki síður til að undirbúa Evrópusamstarf ef af verður.

Heimildir

1. Stengel E. Suicide and Attempted Suicide 2. útg. 1970.
2. Schmidtke A. Suicidal Behaviour in Europe 2004.

Orlofskostum fjölgar

ORLOFSNEFND LÍ hefur unnið að því að undanförunu að fjölga þeim kostum sem læknum bjóðast í orlofi sínu. Ákveðið hefur verið að framlengja leigusamninginn um íbúðina í Barcelona og nú er verið að ganga frá samningum um leigu á íbúð í Alicante á meginlandi Spánnar en Menorca dettur út.

Þá hefur verið tekin á leigu íbúð í hjarta Kaupmannahafnar. Um er að ræða 88 fermetra þriggja herbergja íbúð við Paludan Mullersvej á Friðriksbergi. Þaðan er skammt í Frederiksborg Have og dýragarðinn og röskur göngutúr eftir Vesterbrogade niður að Ráðhústorgi.

Innlendum kostum fjölgar líka. Nú er lokið endurbótum á einbýlishúsinu að Skaftárvöllum 7 á Kirkjubæjarklaustri og hefur húsið verið í leigu frá því í haust. Þetta er rúmgott hús með svefnplássi fyrir átta manns. Búið er að koma upp gufubaði í bílskúrnum og að sjálfsgöðu er hinn ómissandi heiti pottur á veröndinni. Húsið er vel tækjum búið og hentar jafnt til sumar- sem vetrardvalar. Það liggur vel við ferðum inn á hálendið og í næsta nágrenni eru fjölbreyttir möguleikar á veiðum, hvort sem menn sækjast eftir lagardýrum eða fuglum himinsins.

Húsið á Kirkjubæjarklaustri hefur verið tekið í gegn og komið þar upp bæði heitum potti og gufubaði. Þar er góð aðstaða til dvalar hvort sem er að sumri eða vetri.

Hér að neðan er húsið Mörk í Reykjadal.

Síðast en ekki síst ber að nefna nýjustu fjárfestingu nefndarinnar en hún afréð nú fyrir skemmstu að kaupa heilsárhúsið Mörk sem stendur í grennd við Laugaskóla í Suður-Þingeyjarsýslu, nánar tiltekið í hlíðinni ofan við skólann. Húsið er nýlegt, reist fyrir tveimur árum og hefur verið notað sem sumarbústaður og íbúðarhús. Húsið er 64 fermetrar auk 25 fermetra svefnlofts. Á hæðinni eru tvö svefnherbergi, eldhús, bað og stofa. Verið er að koma húsinu í gott horf og heitum potti verður komið upp fyrir sumarið en ætlunin er að hefja útleigu á því eftir áramót.

Nánari upplýsingar um þessa kosti og aðra sem Orlofsnefnd býður læknum verður að finna í bæklingi nefndarinnar sem að þessu sinni kemur út í janúar og verður dreift með fyrsta tölublaði Læknablaðsins á nýju ári. Einnig má benda á heimasíðu nefndarinnar en hana má nálgast af heimasíðu LÍ: lis.is

